

III, 32.

III, 32.





AUGUST III

REGIS POLONARUM

MAJEST DUCIS LITHUANIE

ET ALIARUM REGNIUM

IN A. S. IMPERIO GERMANICO

PRINCIPIS ELECTORIS

ET ARCHIEPISCOPI

MEMORIAM

SENATUS CEDANENSIS

1750

ORATIONE

GOTTFRIED WILHELM

1750

LEIPZIG

LEIPZIG

LEIPZIG

H. Pol
Doubt. 196



1. 638

AUGUSTI III.

REGIS POLONIARUM
MAGNI DUCIS LITVANIAE
DUCIS SAXONIAE HEREDITARIJ
IN S. R. IMPERIO GERMANICO
PRINCIPIS ELECTORIS
ET ARCHIMARSCHALLI

MEMORIAM

SENATUS GEDANENSIS

JUSSU

ORATIONE

CELEBRAVIT

GOTTLIEB WERNSDORFIUS

ELOQV. ET POES. P. P.



GEDANI, TYPIS THOMAE JOHANNIS SCHREIBERI,

SENATUS ET ATHENAEI TYPOGRAPHI.

Pal
96



AUGUSTE

DESS BILDER

DES SAISONAL

IN DER

MEMORIAM

SEINER GEDANKEN

ORATIONE

GOTTES

UND SEINER



AUGUSTI III.

INDULGENTISSIMI AC PACIFICI,
REGIS POLONIARUM,
MAGNI DUCIS LITHUANIAE, DUCIS RUSSIAE,
PRUSSIAE, CAETERARUMQUE REGNO
JUNCTARUM TERRARUM,
DUCIS SAXONIAE HEREDITARII, IN S. R. IMPERIO
GERMANICO PRINCIPIS ELECTORIS ET
ARCHIMARSCHALLI ETC.

DIE v. OCT. DRESDAE VIVIS EREPTI,
MEMORIAM
JUSSU MANDATOQUE

MAGNIFICI SENATUS
GEDANENSIS

DIE x. NOV. MDCCCLXIII. HORA x.
IN AUDITORIO ATHENAEI MAXIMO
ORATIONE CELEBRANDAM

INDICIT
AD EAMQUE AUDIENDAM
INCLUTAE

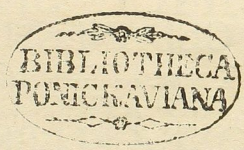
REIP. GEDANENSIS PROCERES
ET LITERATOS QUOSVIS ITEMQUE
ERUDITOS HOSPITES

PRO SUO QUEMQUE ORDINE AC LOCO HONORIFICE
REVERENTERQUE INVITAT

AC
LITERATAM ATHENAEI JUVENTUTEM

HUMANISSIME CONVOCAT
GOTTLIEB WERNSDORFIUS
ELOQV. AC POES. PP.

UNIVERSITÄT
HALLE
BIBLIOTHEK



UNIVERSITÄT
HALLE
BIBLIOTHEK





I. N. D.



Vicissitudo fortis humanæ quanta qualisque sit, quam nihil sit in rebus humanis stabile ac firmum, quam parum solida, parum perpetua sint mortalium gaudia, quam *præsens*, ut poëta canit, *fortuna sit vel imo tollere de gradu mortale corpus vel superbos vertere funeri-*

A 2

bus

bus triumphos, id his potissimum postremis temporibus, nisi antea cognitum credidissemus, luculenter potuissemus perspicere. Fuit nobis hoc ipso anno multa & multigena gaudendi lætandique materia: eandem cum tristissima lamentabilique forte commutare nunc cogimur. Lætabamur merito, cum deus Europæ faceret otia, cum post diuturna per Germaniam fere totam inter potentissimos reges, magno animorum ardore, magna sanguinis effusione, pertinaciter exercita bella, post longas ac difficiles moras, a variis studiis cupiditatibusque injectas, post iteratas rerum summarum conversiones, post inextricabilia prope impedimenta, pax tandem inter præcipuas memorabilis coalesceret, eaque tanto admirabilior tantoque certioribus a quovis populo excipienda plausibus, quanto ea certiozem otii perpetuitatem promittere videtur. Etenim ob summam regum quondam discordium bellantiumque temperantiam

ac

ac moderationem non extorta victis est, non ignominiosa, non duris legibus molesta, sed de communi omnium sententia & bona cum omnium gratia & omnibus æque gloriosa inter gentes conciliata est, nec amissione provinciarum, quas quis iterato bello recuperare cupiat, redempta, sed juris summa æquabilitate nitet constituta & firmata: ut maxima omnino appareat spes, fore, ut eadem gentes terrasque, longo fatigatas exhaustasque bello, diutissima ac prope sempiterna recreet restituatque quiete ac tranquillitate, præbeatque longam his & posteris gentibus lætandi congratulandique opportunitatem. Quamquam autem propitii nobis dei providentia, nostri regis cura beneficioque, magistratuum nostrorum vigilantia ac solertia a bello intacti inviolatique manseramus, tamen hujus pacis famam & ipsi in felicitatis loco ponebamus, cum quod æquum existimabamus aliorum etiam hominum commodis gaudere, tum quod ipsi

nonnullis molestiis, quas circumquaque flagrantis belli vicinia etiam immunibus a bello afferre solet, liberandi eramus.

Paullo post eadem exoptatissima gentibusque salutaris pax regem nostrum ad revisendam patriam repetendasque majorum suorum sedes invitabat. Septem jam annis fere caruerat ille tam populi, avito jure subjecti, multum desiderantis reditum, ejusque mitissimum imperium recipere cupientis, conspectu, quam augustæ sobolis cognationisque, indulgentissimo parente, focero, avo, amico orbata, amplexibus. Quamdiu enim infessum a peregrinis copiis patrimonium ejus tenebatur, Poloniam suam præfens collustraverat ortum ad felicitatem regni regium beneficumque fidus, modo remotioribus radiis in orbam suo moderatore Saxoniam penetrans. Sed reverti ad patrias provincias gestientem jamque iter
appa-

apparantem morabatur inopinatus malignusque mor-
bus, qui lecto affixum diu tenebattantaque vi senile
corpus adurgebat, ut actum de regis vita videretur.
Quid nobis tunc fuerit animi, non lubet recordari.
Sed ubi spes humana fere decollasse videbatur, deus,
nostris exoratus precibus & cum Saxonico populo
jam in gratiam restitutus, præpotenti auxilio erigit
prostratum regem eumque, veluti ex faucibus Orci
ereptum, iterum valere & revirescere jubet. Nos,
sanitate amatissimi regis nunciata, publice gaudemus
in omnibus urbis subjectarumque regionum templis
supplicationem decernimus & machinarum bellica-
rum excussione in valli aggeribus terna cæterisque
publicæ lætitiæ indiciis festum diem agimus.

Ita in integrum restitutus rex, præcis moris,
redit in Germaniam, ut terras suas reflorescere jube-
at, ut præsens calamitates pristinas, ad summum de-
ductas

ductas discrimen, abstergat, ut consulationem me-
delamque impertiat afflictis fessisque variorum malo-
rum diuturnitate, ut augustæ domus, ab qua tamdiu
sejunctus vixerat, denuo fruatur convictu & deside-
ratissima consuetudine. Reversus excipitur omni
acclamationum congratulationumque faustitate, ab
flagrantibus in optimum principem caritate ac fide
Saxonibus: jam quiete regit, ut ante, provincias pa-
trias: jam recepta firmataque regii corporis valetu-
dine, e vicinis thermis redux, comitia provinciæ ce-
lebrat &, ad salutem suorum quæ pertinent, consti-
tuit. Nos quamvis e regno decessione optimi prin-
cipis quodammodo affligebamur, felicissimam tamen
ejus in Saxoniam reversionem, quam & ipse tamdiu
habuerat in optatis, & quam tot aliis hominibus
æque salutarem, ac necessariam esse noveramus, non
poteramus plane animo non gaudente audire.

Acce-

Accedebat ad has lætitiæ causas alia. Serpebant dudum per Pōloniam occulta diffidia, quin etiam intestinis quibusdam motibus ac prope tumultibus regnum jam agitabatur ac turbabatur, procerum variis studiis multitudine in partes scissa; resqve videbatur in civile bellum eruptura: quod belli genus omnibus externis funestius calamitosiusque esse solet. At paucis ante postremum fatalem nuncium diebus certiores fiebamus, indulgentissimi regis sapientia, qui absens quoque regni sui felicitatem quietemque cordi haberet, beneficiæque ac lenitate magis, quam severitate, conciliatos sibi animos sedare nosset, non solum domesticas dissensiones litesque esse compositas, placatisque omnium animis & ad pristinum regis patriæque amorem reductis, omnem tumultuum metum quasi in herba fuisse extinctum, sed etiam cum finitimis pactiones stipulationesque eas factas, unde

B

de

de perennis pacis, libertatis, quietis spes alluceat. Liberati magno terrore, gratias pacificatori deo agebamus, regique pacis firmatori ac salutis publicæ vindici gratulabamur. Jam ad egregiam diuturnæ felicitatis spem erecti, vota pro rege nuncupabamus, ut pacatum ita tranquillatumque regnum diu tueretur regeretque incolumis, ut fœnectute placida longævaque vita domi cum suis frueretur.

Non concessit deus neque illi, nec nobis, quod precati fuëramus, sed illi quidem meliorem sortem, nobis feralem nuncium; repente optimum regem a. d. III. Non. Octobr. ipso die festo, quo in eum quondam collata fuissent reip. suffragia, Dresdæ vitam cum imperio deposuisse, felici e terris transitu ad æternitatem transcriptum. Id cum jam a. d. IV. id. Octob. auctoribus non vanis
tra-

traditum comperiremus, ad eum quidem nuncium expavescebamus, tamen famæ totam urbem pervaganti fidem habere pia cum incredulitate recusabamus, sive quod, quæ nolumus fieri, pertinacius negamus facta esse, sive quod haud ita pridem, de prosperitate optimaque valetudine regis confirmatoribus literis acceptis, securiores facti eramus. At paullo post ipsis idibus Varavia certiores fiebamus, famam, quam tum maxime cupieramus mendacem, heu nimis vera nobis nunciasset. Sic Deo humanarum rerum arbitro placitum. Sic gaudia nostra principium doloris extiterunt. Sic una dies, quamcumque hucdum habueramus de pace publica, de regis reditu, de regis incolumitate, de discordiis regni extinctis, gaudendi occasionem funere acerbissimo polluit.

Igitur civitas tota in luctum convertitur, vultu ac sermone mœrorem quisque prodit, omnes a lacrimis circumfessi apparent, ferale murmur æris campani perstringit aures, tintinnabulorum alias lætifica vox flebiles hymnos præit, patres conscripti vestem mutant, justitium imperatur, cunctis hilaritatibus feriæ indicuntur, dies ingrati-ores eunt & soles obscurius nitent. Quid amiferimus, intelligimus omnes: jacturæ magnitudinem animo capimus: quæ nunc fors nos maneat, ignoramus, solos, desertos, rege & indulgentissimo & munificentissimo privatos: quid metuendum sit ab interregno, facili divinatione assequimur, priorum temporum exemplis territi & præsentis regni statu nonnihil turbati. Vtrumque malum, cum tollendi ejus non sit potestas, lenire certe quidem studebimus: alterum quidem cultus nostri in defunctum regem pietate; ut vel ita, dolori

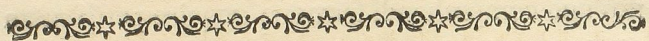
dolori penitus pectoribus infixo paulisper indulgentes, desiderium optimi regis virtutum ac meritorum ejus commemoratione consolemur & orbitatis nostræ miseriam levemus, & simul apud futuros reges, quoscumque demum fata dederint, nos in gratia ponamus, eosque ad civitatem amandam alliciamus, si perspexerint, nos non erga vivos modo principes nulla venerantium fideliumque civium officia omittere, sed bonos principes etiam post mortem, quando non metus imperii quicquam exprimere amplius valet & adulatio gratiam nullam colligit, colere ac beneficiorum acceptorum retinere memoriam sempiternam solere. Alterum illud, quod sollicita futurorum eventuum cogitatione constat, piorum votorum religione precumque ardore a nobis depellemus, præpotens dei numen suppliciter obtestati, ut & quietem publicam reip. rectore orbata, quamdiu in-

terregnum currit, quamdiu ancipites successorem
expectamus, factam tectamque tueri, cuncta-
que dissidia aut prævertere aut extinguere discor-
diæque causas remove vellet, & externis quoque
gentibus eos æquitatis, justitiæ, pacis sensus in-
spiret, ne turbare nostram quietem in animum in-
ducant, & præcipue ut reip. optimatum civium-
que nobilium flectat mentes ad novum regem eum-
que dignissimum & AUGUSTI III. simillimum
concordissimis voluntatibus suffragiisque cre-
andum.

Hoc potissimum consilio MAGNIFICUS
HUIUS CIVITATIS SENATUS mihi in
mandatis dedit, ut suæ interpretes mentis ac pieta-
tis, & defuncti regis merita in nostram rem publi-
cam, quæ omnino sunt maxima, oratione col-
laudem & pro pacis stabilitate novique regis felici
con-

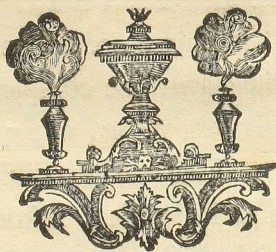
concordique creatione vota faciam, atque indixit
huic officio diei iv . id. novemb. horam x . Dicam
igitur in auditorio Athenæi maximo & decerptam
e cæteris AUGUSTI iii . virtutibus, quas omnes
uno comprehendi sermone nequire perspicuum
est, unam laudabo *pacis conservandæ fortunandæ-
que reip. obstinationem*. Laudabo autem, quan-
tum & temporis angustia & ingenii mediocritas &
amplitudo argumenti patietur. Ad hanc fune-
brem panegyrii complendam & condecorandam
MAGNIFICUM SENATUM, URBIS
PROCERES, omnium ordinum eruditos & siqui
hospites extraria dignatione conspicui concionem
reddere splendidiorum velint, ea, qua par est, re-
verentia invito; simulque amatissimos Athenæi
cives, qui haud ita pridem historiam polonam
totamque reip. polonæ formam ex ore meo excepe-
runt atque e gestis rebus virtutes optimi principis
intelli-

intelligere didicerunt , ut frequentes adesse me-
cumque & colere defunctum regem & pro felici-
tate publica vota nuncupare velint, humanissime
rogo.



P P. dominica XXIII. post Trinit.

A. MDCCLXIII.



AUGUSTI III.

POLONIARUM REGIS ET PRINCIPIS

ELECTORIS SAXONIÆ &c.

LAUDATIO FUNEBRIS,

MAGNIFICI SENATUS

GEDANENSIS

JUSSU

IN AUDITORIO ATHENAEI MAXIMO

DIE X. NOV. A. MDCCLXIII.

PUBLICE DICTA

^

GOTTLIEB WERNSDORFIO

ELOQV. AC POES. PP.

C

I. N. D.



I. N. D.

*Perillustris burggravie regie,
permagnifici generosissimique consules,
magnifici maximeque strenui
urbis senatores ac syndice,
hospites externa dignatione illustres,
summe reverendi praesules,
juris consultissimi praetores urbani,
experientissimi doctores,
plurimum reverendi sacrorum antistites,
doctrina clarissimi collegae,
nobilissimi, spectatissimi, doctissimi viri;
Domini, patroni,
fautores pro suo quisque ordine
suspiciendi & colendi:
Tu denique in luctus societatem convocata,
generosa & nobilissima
juventutis literatae corona,
in patriae spem succrescens.*

Inter



I nter hos pullatos apparatus,
inter hæc funesta publici
luctus indicia, cum animo-
rum vestrorum mærorem ex demissione
& dejectione vultuum intelligam, num
me facere verba fas erit? Ergone mihi lu-
ctuosissimo hoc officio defungendum
erit, ut vestræ interpret afflictionis, vestræ

C 2

in

in regem pietatis, vestrae lamentationis,
funebrem orationem recitem? Ergo ex
hoc loco, ex hac cathedra, celebrandis
AUGUSTI III lætissimis vicennialibus
qvondam dicata, nunc tricennalia adeo
infausta resonabunt? Ex hac cathedra, in
qua olim Prussiam, excusso Crucigero-
rum jugo, in fidem clientelamqve fere-
nissimorum Poloniae regum traditam re-
ceptamqve reolebamus, nunc commu-
nis Poloniae Prussiaeqve calamitas audie-
tur? Circum hanc cathedram, ubi ante
qvinqve annos Musæ lætifico plausu per-
strepebant, qvod se ante duo sæcula in
hoc domicilium suum immissas recorda-
rentur,

rentur, nunc lugubris cantus circum-
strepet, nunc triste silentium & atra cu-
pressus & pullum velamen circumfede-
bit? Ex hac cathedra, ubi ante tres annos
pacis gloriosissimæ in vicinia factæ me-
moriæ cum piis votis pro regis vita, pro
regiæ domus incrementis, pro felicitate
temporum regniqve conjungebamus,
nunc conqverendum erit de votis non ex-
auditis, nunc deploranda infelicitas tem-
porum & summa regiæ domus jactura &
gravissima totius regni afflictio? Ubi non
nisi doctæ voces faustæqve acclamationes
olim audiebantur, nunc infausta verba
& tristis lamentatio auscultabitur? Pro

feſta cohortatione ad plauſus miſera lu-
gendi ſocietas erit indicenda? Plane im-
mutata & noſtra fortuna & mea provin-
cia eſt. Adſvetus proſperis rebus prædi-
candis & ſæcularibus ludis faciendis, lu-
ctuofiffimam toti ſæculo materiam per-
ſeqvi cogor. AUGUSTUS III, peractis
in quieta feliciqve regni adminiſtratione
triginta fere annis, vitam cum morte
commutavit: pater patriæ clementiffimus
nobis ereptus eſt: totum regnum in luctu
verſatur: & quis ab eodem ſibi tempe-
rabit? Communem herum, indulgen-
tiſſimum principem, placidiſſimum re-
gem deſtemus ſummi & imi. Lugent
regni

regni proceres, purpurati patres per totum, quacunqve patet, amplissimum regnum diffusi, nobilitas tota, civium subjectorum omnis turba: nec cives modo, quos ipse mansuetissimo rexit sceptro, sed exteri quoqve ac remotissimi populi lugent, partim probitatis Ipsius admiratione, partim fœderis societate, partim sanguinis affinitatisqve conjunctione moti. Neqve enim vel ultima orbis Hispania immunem se esse volet ab regis sui focero deplorando. In amarissimos questus effunditur Gallia, quæ, quantum amabilissimam matronam Saxoniam, ad regium solium expectatam, amat ac vene-

veneratur, tantum patris ejus obitu in-
dolet & uti summa quondam in eam reve-
rentia faustisque acclamationibus, sic
nunc publici luctus officio certat. Sici-
lia regis sui avum, Bavaria principis sui
focerum luget. Saxonia infortunium
suum sentit, vix pace post diuturni belli
miserias aliquantisper recreata, protinus
indulgentissimo domino orbata. Quam
vero ipsius domus regiae, quam tristem
faciem esse creditis? Quanta cum con-
sternatione extinctum subito patrem,
avum, focerum, quem ægrotare nescie-
bat, circumplectitur! Quam moesti-
inter augustae familiae principes suspiratus
hau-

hauriuntur! quam acerbus planctus audi-
tur! quam largæ manant lacrimæ!

In tam communi tot gentium tam-
que iusta doloris significatione, num
æquam nobis mentem retinere liceret?
Anne merito luctus mœrorisque societa-
tem cum toto regno coimus, qui non
minorem, quam alii, habemus dolendi
causam, qui verum patriæ patrem, indul-
gentissimum regem, optimum principem
amissimus, nec, qualem posthac habituri
simus, prævidere possumus, adhuc in-
certa exspectatione suspensi. Neque ta-
men regis adeo amabilis clementisque

D

me-

memoria & nostra in eum pietas nihil a nobis præter inertes lacrimas aut ambitiosum justorum funebrium splendorem potulat. Non acquiescendum in his mœstitiæ publicæ signis est, sinceris iis quidem ac feriis, communibus tamen ac brevi duraturis. Ad graviora potius ac menti penitius inhæsura erigendus animus: a ferali hac pompa traducendi oculi ad virtutum ac meritorum ejus imagines, passim in ipsa pacati regni felicitate conspicuas: & quo genere sibi principes viri maxime parentari gaudent, animi ad celebrandam memoriam rerum ab ipso præclare actarum aut ordinarum & beneficio-

ciorum suæ Poloniæ populis præstitorum
excitandi. Ad quod quidem munus ex-
solvendum tanto promptiores esse ac vel
cæteris omnibus anteire debemus, quanto
pluribus & insignioribus regiæ gratiæ spe-
ciminibus condecoratam se nostra civitas
recordatur & prædicat. Igitur jussu man-
datoque vestro, Patres Conscripti, offi-
cium hoc exseqvar & vestræ interpres pie-
tatis oratione funebri AUGUSTUM III
laudabo. At quis ego sum? quæ potest
esse in me laudandi regis facultas, digni
omnino, in quo optimi oratoris ingenium
& meo uberius solertiusque exerceatur.
Ego in umbra vitæ privatæ domi sedus

D 2

remp.

remp. non attingo: quæ reges gerant,
ut publica negotia administrantur, quæ
sint principum in populos voluntates,
parum scio; ignorationis meæ culpa præ-
terire multa potero, quæ justam laudis
materiam præbeant. Sentio onus, hu-
meris meis injectum, idque mea mens
versat ac mox appetit, mox refugit. Ap-
petit gloriosam & dignam dici materiam
& quæ vel imperitissimum adjuvet alle-
vetque oratorem: refugit rursus, ut ni-
mis arduam, nec æquam viribus, maxi-
me cum in consessu patrum conscripto-
rum, in cœtu eorum, quos medullam
eruditionis in literatissima urbe dixeris,
in

in choro tot hominum, laudationis expectatione suspensorum, verba facienda sint. Sed ipse vester, Patres Conscripti, conspectus animum addit, sæpius jam vestrum favorem experto & mandatis vestris nunc obsecuturo. Vos dabitis hanc gratiam optimi regis memoriæ, ut hujus causa vel infacundum feratis oratorem & conatibus meis successum aspiretis. Etiam si enim magnitudinem rei dicendæ assequi nequeam, simplici tamen devotaque pietatis vestræ expositione pro virili studebo defungi.

Sed dum in negotium mitto ani-

D 3

mum,

mum, obrui me dicendarum rerum multitudine video, ut quid deligendum, quid omittendum sit, fluctuari sententiam necesse fit. Video enim tot formæ decora, quæ AUGUSTUM III nobilitent, tot fortunæ munera, quæ deo carum fuisse persuadeant, tot animi dotes virtutesque, quæ amabilem optimumque principem fuisse doceant. Etenim nihil non ei tribuit benigna natura, quo viro principi majestas & civium admiratio conciliari queat, corporis formam vere imperatoriam ac dignitatem summam: oris humanitatem, frontis majestatem, vocis venustatem, habitum totius corporis decorum

ac

ac gratiosum, ut, cum revererentur
omnes, amarent pariter omnes. Huc
accedebat valetudinis firmitas, vegeta
salubritas & in corporis exercitationibus
mira dexteritas; quin postea etiam vene-
randa canities & ætas parentem multis
annis supergressa. Quæ autem fortunæ
dona putantur, ea quis neget in eo fuisse
summa? Primo enim quid illustrius ge-
nere ejus vetustissimo & excelso, quod,
etiãsi incertiores a Vittecindo origines
seponas, ex ultimis Budseziæ ac Vettinî
Comitibus repetitum supra octingentos
annos per Germaniam clarissimum fuit
& per tot sæcula in amplissimas provincias
impe-

imperium continuavit: Unde & progenitores habuit fortissimos, bellicosissimos, sapientissimos, quorum armis libertas Germaniæ toties asserta, quorum studiis & impensis bonæ artes in Germania reflorescere iussæ, & quod maximum, quorum præsidio, auxilio, constantia, periculoque cœlestis doctrina purior stabilita, defensâ, propagata fuit. Sed quicquid de splendore augustissimorum natalium memorari potest, hoc uno longe superatur, quod AUGUSTUM II, verum sui ævi Martem & Herculem, habuit parentem, cujus regis Poloniam nunquam pœnituerit. Neque tamen rex
nofter

noster hoc fortuitæ felicitatis genere, a
majorum & stirpis claritate repetendo,
solum memorabilis est, cum & alias ma-
ximas consecutus sit prosperitates: ma-
trimonium augustissimum ac foecundissi-
mum, quo beatus XXXVI annos exegit
concordissime, nulla divulsos querimo-
nia: sobolem numerosam & adultam,
qua plurium provinciarum felicitas in lon-
gam posteritatem fundata est, & ex qua
aliæ gentes petere rectores sibi possint:
filium, quo herede & successore Saxonia
orbitum patris solatur: unum jam nepo-
tem regem: plures ad avita paternaque
solia expectatos nepotes: fortunatissima

E

trium

trium filiarum matrimonia; ut deus cumulatissima beneficia & ornamenta in hanc ejus gentem congefisse videatur. Vicarius Cæſaris in Germanico imperio ipſe bis fuit, ſed oblatam Cæſaream dignitatem magno animo recuſavit. Quid dicam de ingentibus terrarum incrementis, quæ duorum cognatorum morte ipſius patriis poſſeſſionibus acceſſerunt, adeo ut tam amplam omnino ipſe regionem haberet, tribus cognatorum familiis jam extinctis, quantam communis ſtirpis conditor Joannes Georgius I, abavus, reſeravit. Sunt iſta omnino illuſtria; longe tamen magis elucent ejus animi vir-

virtutes, non eæ quidem fervidiores,
quibus heroëm informari homines pu-
tant, germanæ tamen ac placidiores,
quæ bonum virum & principem decent
& subjectorum populorum felicitatem
pariunt. Temperantia & continentia
summa, cujus fructum tandem maxime
cepit in vegetæ viridisque senectæ salubri-
tate: disciplinæ aulicæ studium, ad tem-
poris puncta res agendas exigens ac mo-
rum honestati decorique intentum: sin-
gularis in conjugem augustissimam amor
ac fides, tanto magis admirabilis, quanto
rarior corruptissima hac ætate, qua vio-
lare thori fœdera concedendum magnis

viris putatur ac sæculum vocatur: indulgentia caritasque in serenissimos liberos summa: in amicitiiis servandis tuendisque rara constantia ac fides, ut quem semel cœpisset amare, ei totum se daret, ei unice fideret, ejus benivolentiam retineret sempiternam omniqve cumulatissimorum beneficiorum genere declararet &, qui accusare suspicionesque serere vellent, ne audiendos quidem putaret. Literarum & externarum lingvarum non modo peritus, sed etiam amantissimus erat, ut cum eruditos homines, tum artes honestas liberalesque in pretio haberet, soleretqve vacuas horas legendis libris

libris consumere. Nihil autem majorem admirationem meretur, quam animus ejus vere magnus & excelsus & ad utrumque fortunæ habitum æqualis, ut neque ex lætioribus rebus voluptatem nimiam caperet, neque ex adversis dolorem, essetque nec prosperitate elatus neque afflictis rebus fractus. Non enim expers omnino ejus vita tristium casuum fuit, ut sunt res humanæ. Nam extinctam absens audivit desideratissimam conjugem, extulit liberos, filiæ reginæ nepotumque funera flevit, bellorum exitum, non qualem optasset, vidit, exercitus sui captivitatem ac provinciarum paternarum calamita-

tem expertus senex fuit. In quibus tamen omnibus eundem vultum eandemque frontem retinuit, sua satis felix virtute, nulla mutatus fortuna, siue ferales nuncios acciperet, siue laureatos, siue suorum victorias audiret, siue clades. Quid liberalitatem ejus memorem, quid justitiæ studium, quid in rebus promissis fidem, in fœderibus constantiam?

Hæc cum nimis late pateant, ac plures dies desiderent, arctioribus limitibus orationem circumscribam. Non sistam vobis cunctas immortalis AUGUSTI virtutes contemplandas, sed e maxima

xima earum corona decerptam unam exhibebo, eamqve talem, ut, si sola esset, amabilissimum tamen & consummatissimum laudationeqve & nostræ & posteræ ætatis dignissimum principem efficere valeat. Hæc autem quæ qualisve sit, facillime per vos intelligere poteritis, Auditores, si ad boni principis officium respiciatis, si, quo consilio rectores hominum cœtibus præfecerit deus, expendatis &, quæ potissimum re populi subjecti fortunentur ac delectentur, consideretis. Est omnino præcipuum boni principis munus, salutem populi habere supremam legem, populum tueri ac servare, felici-

felicitatem populi amplificare, securitati
ejus consulere, eaque omnia suæ fidei
commissa meminisse. Qui hoc munus
exsequitur, is divinæ destinationi satis-
facit, is dei beneficentissimi omniumque
bonorum datoris personam in terris ex-
plet, is populorum desideriis optatisque
gratificatur. Quam vero viam ad hujus
muneris expletionem bonus princeps in-
greditur? ecquo tandem pacto salutem
felicitatemque civium facillime parat?
Num proferendis regni finibus, num fa-
ciendis provinciis, num bellis ferendis ac
gerendis, num millibus subjectorum e
materno sinu in castra, e castris in aciem

ex

ex acie ad orcum velut in colonias deducendis? Non profecto: ut neque is bonus pater existimandus est, qui thesauros cumulat opesque opibus addit, educatione incolumitateque liberorum interim neglecta. Quia igitur re princeps patris patriæ nomen merebitur? Si publicam pacem ac tranquillitatem conservat; quippe quia sola populi salus continetur, quia terræ nutriuntur ac florent, quam populi poscunt omnes, in qua possessionum, fortunarum, matrimoniorum, vitæ securitas posita est, quia artes & opificia & commercia provehuntur augenturque. Huic conservandæ ac præstandæ

F

fi

si intentissime studuisse AUGUSTUM
nostrum docuero, si illuc eum omnia
consilia revocasse, si eam vere præstitisse
intemeratam, si pacifici nomen prome-
ruisse, clarum fecero, sine dubio opti-
mum principem fuisse ac verum patriæ
patrem demonstravero. Non enim fas
est, vulgi opinionibus principum laudes
metiri aut eos modo in magnorum regum
numero habere, qui bellicosorum &
victorum appellationem affectant. Nihil
enim generi humano minus salutare est,
quam bella, nihil magis detestatum odio-
sumque cædibus ac rapinis, nihil artium
commerciorumque incrementis fune-
stius,

stius, nihil ad gloriam nominis comparandam incommodius, nihil patre patriæ indignius. Heroas ac bellatores admiramur quidem forsân, amare vix possumus: pacificos reges & amamus & veneramur. Istos postera quidem forsân ætas magis admiratur, quam sua: extera gens istos admiratur, non sua: pacificos colunt & amant sui populi & in iis imaginem pacificatoris beneficiqve dei seintueri putant. Etenim ingens ista, quam nonnulli laudant, bellica gloria quibus factis comparatur? Nonne victoriarum multitudine ac prosperitate? Victoriæ autem nonne multorum hominum occisione constant

& tanto putantur gloriosiores, quanto largiore sanguinis effusi torrente arva inundaverint. Cohorrescit animus, cum ex summa tot hominum miseria ac cæde famam nominis audit a quoquam captari. Tot hominum, inquam; cum unius civis sanguis multis possessionibus debeat duci pretiosior, cum ad hominis unius, donec militarem ætatem consequatur adultus, alimoniam educationemque tam diuturnus & varius & molestus & sumtuosus labor requiratur. Id unum si perpenderent bellatores, quantis molestiis, laboribus, periculis, impensis unius hominis constet adultior ætas, hominum
pro-

profecto vitam cariorem ducerent, parcius bellarent. Perimitur enim, nec simplici morte, sed atrocissimis vulneribus confectus perimitur ille homo, cujus causa mater tot molestias devoraverat, tot labores pertulerat, ut eundem aliquando in mundum immitteret, ut ejus aspectu aliquando oblectaretur, quem tanquam cari pignoris onus utero tamdiu gestaverat, cujus causa graviditatis longa fastidia novem menses tulerat, cujus nondum nati salutem sollicitissima cura multaque cautione custodierat: ille homo, qui nasciturus matrem in summum vitae discrimen adduxerat, quem

mater sui capitis periculo & tot corporis
cruciatibus sustinendis sibi redemerat ac
vindicaverat, qui denique non nisi præ-
senti dei auxilio, cum opis humanæ vires
parum proficerent, in lucem eductus
fuerat: quem natum tandem mater tam-
diu nutricaverat, fovemat, moleste ulnis
gestarat, versaverat, custodierat, susten-
taverat, defenderat, vestierat, ut se eri-
geret in pedes, ut membrorum integri-
tatem conservaret, ut inter mundanos
cives nec foedum aspectum præberet, nec
vitæ functionibus exequendis impar ma-
neret. Tam solícite operoseque enutri-
tum disciplinæ paternæ commiserat, qui
pa-

pater omnem spem in eo reponens, ab eoque senectutis suæ solamen expectans, educationis variam diuturnamque curam susceperat, qui artes docuerat, magistris ac pædagogis tradiderat, monitis flexerat ad bonam frugem. Quæ porro & quam varia hominum capitibus imminent pericula, ut plerique moriantur adhuc infantes, puerilibus morbis oppressi, dentientes, male ambulantes, lapsi, præfocati; ut taceam petulantia casus & plurimum morborum injurias. Cum tandem ea omnia pericula effugerunt illæsi, in officinas, in tabernas, in agros, in scholas deducti, parentum impensis, sed parenti-

rentibus nondum utiles, sensim adolef-
cunt. Quid restat? Nempe cum ales-
cendo roborati, tot periculis defuncti,
tot sumtibus enutriti, tot artibus exculti,
tanta parentum molestia educati sero satis
humano generi officia utilitatesque pro-
mittere videntur, cum patria, cum pa-
rentes, cum cognati tandem de illis bene
sperare incipiunt, cum eorum industria,
manu, arte respublica indiget, tum re-
pente parentibus, officinis, tabernis,
remis, aratris eripiuntur, arma tractare,
præfectis parere, castra seqvi jubentur.
Periit, quicquid laboris infumtum edu-
cationi institutionique fuerat. Sequitur
tan-

tandem, ut cum aliis millibus, tanquam piacularis victima ad aram, in proelium protrahatur cervicemque hostili gladio præcidendam præbeat immatura adhuc morti ætas, quæ vivendo diutius & industria operaque sua patriam juvare potuisset. Ipsum denique bellum quid non habet inhumanitatis, quid non sævitiæ? Integri exercitus delentur, urbes excinduntur, hominum utique domicilia, urbes expilantur, opum humanarum receptacula, regiones igne & ferro vastantur, cadaveribus ruinisque opplentur, silvæ exciduntur, terræ fruges multo labore partæ conditæque perduntur, na-

G

vigia

vigia inflammantur, incolæ ad ultimam mendicitatem rediguntur. Hæc mala, has misérias, has humani generis pestes num ullo alio malo superari creditis? Atqui e maximis malis humanæ societati illatis vera gloria num acquiri potest? Et quo tandem consilio, cui tandem bono tam ingentia mala cumulantur? Ut salus populorum firmatior floreat? ut populi redantur opulentiores, feliciores, ab hoste securiores? Hac de causa si bellaretur, aliquid excusationis bella haberent. At plerumque omnes victoriæ ad imperium dilatandum, ad proferendos provinciarum limites, ad servitutis jugum pluribus

bus imponendum respiciunt. Ideo ple-
rumque tot regiones depopulatæ exina-
niuntur, tot exercitus unius parentes libi-
dini occiduntur, tot urbes diripiuntur,
ut unus aliquis fortis & hostium victor
dici queat, ut armeniacus, dacicus, go-
thicus, alemannicus, vandalicus proscri-
batur, ut cum Alexandro Asiæ domi-
tore, cum Tamerlane & Solimanno
comparari possit, ut latissime domine-
tur, multas gentes lingvis, legibus, mo-
ribus diversas una servitute premat, in
terris suis occidentem nunquam videat
solem. At hæc terrarum amplificatio
novorumque populorum in ditionem ad-

jectio num patrio populo ullum commo-
dum affert? An locupletiores, moratio-
res, cultiores, feliciores fiunt populi an-
tiquitus imperio parentes? At novarum
terrarum proventus & nova vectigalia
victorem ditant. Sit ita. quamvis inter-
dum de terris certatur ita sterilibus & in-
fructuosis, ut, nisi tot millium occiso-
rum cruore fœdatae quasi fœcundarentur,
ne incolas quidem nutrire queant. Sed
eædem divitiæ aut forsân majores sperari
e vetere possent regno, si solertius cole-
retur, sempiterna pace nutriretur, si pro
legionibus, quæ alio ductæ solitudinem
efficiunt, rusticorum opificumque colle-
gia

gia instituerentur, incolas plures datura, si præmiis allicerentur cives ad liberos tollendos & educandos, si bonis legibus luxus, cœlibatus, inertia, pigritia circumscriberetur. His enim rebus populi salus amplificatur magis, quam bellis, victoriis, triumphis. Denique quid veræ laudis tandem parari multis victoriis poterit, quæ non propriæ ducum, sed communes tot militibus sunt, & in quibus, ut sapiens quidam pronunciat, maximam partem quasi suo jure fortuna sibi vendicat & , quicquid est prospere gestum, id pæne omne ducit suum. Quare, ut hunc locum tandem concludam, non

bellicosi & animosi & pugnaces principes post mortem solidam laudem adipiscuntur, sed pacifici potius & veri patriæ patres, quorum memoria non terret & qui omni studio in id incumbunt, ut terras suas pacis cultura & diuturna tranquillitate feliciores reddant securitatemque earum tueantur, non appetentes alieni. Quorsum hæc tam multa? Ut intelligatis, Auditores, si AUGUSTUM III ostendo pacificum fuisse, ei laudem maximam & cæteris omnibus laudibus multo superiorem impertiri eoque non unum in gentem nostram beneficium, sed feriem aliquam beneficiorum ac felicitatum numerari

Omni-

Omnino immortalī deo, rerum humanarum moderatori, benefico, propitio, pacificatori, gratias, quas religioſa mente complecti valemus, immortales habeamus, æquum eſt, qui negotia publica tam ſapienter diſpoſuit ac procuravit, ſtatum regni & noſtri & finitimarum ita ordinavit, animos regis optimatumque ita flexit, ut ſub pacifici dei in terris pacifico vicario tam ſtabili diuturnaque pace, ut antehac nunquam, perfrueremur & ut ſtatus noſtri tranquillitas inter tot ſæculi noſtri injurias, inter tot undique circumſtrepentes bellorum terrores ſtaret inconcuſſa. Integros fere

is

is XXX annos regno præfuit & post unius
anni tumultum reliquis omnibus annis
pacem constantissimam aluit; eoqve ipso
superavit patrem, qvi pacatam quidem
undiqve reliquit rempublicam moriens,
sed prius viginti annorum continentibus
aut bellis aut turbis domesticis agitatam
ac laceratam. Hic turbatam invenit,
statim tranquillavit & posthac tranquilla-
tam sanctissime rexit; ut, si non aliud
præter hoc, cum tamen innumera ejus
sint in rep. merita, contulisset benefi-
cium, æternam optimi principis laudem
mereatur. Namqve cum post AUGU-
STI superioris excessum resp. in partes
esset

effet sciffa, quantopere AUGUSTUS III
Rex electus inauguratusque pacem civi-
umque concordiam cuperet, pluribus
declaravit documentis. Etenim omni-
bus, qui arma contra tulerant, facillime
ignovit, nulli ad suam gratiam reditum
præcludens, non poscens a victis aut pœ-
nam aut ultionem aut aliud infortunium,
sed ut errorem agnoscerent patriæque
amorem & regis sui obsequium animo
reciperent, ad se alliciens omnes clemen-
tia, non armorum terrore, præstansque
se factis & civium amore verum patriæ
patrem. O quoties & quam mitibus
edictis cives ad domesticam pacem instau-

H

ran-



randam invitavit! Quid intactum reli-
quit, ut dissociati animi reconciliarentur
& reip. corpus in concordiam coalesce-
ret? Jam mense Januario A. MDCCLXXXV
magnum consilium, ut vocant, Varša-
viæ celebrabat. Ad quod cum convo-
caret ordines edicto, pacis studium in-
tente commendabat, seque suum mili-
tem statim dimissurum, simulac dome-
stica tranquillitas rediisset, promittebat.
Altero edicto universali, ut ajunt, quo
comitia ad remp. pacandam in Septem-
brem indicebat, denuo pertinaces & a
se alienos invitabat ad suam gratiam, in
ipsisque comitiis efficiebat, ut dissiden-
tibus,

tibus, si intra certum tempus ad obsequium rediissent, perpetratorum venia offerretur. Et quamvis tum ei potestas concessa erat, Nobilitatem in expeditione evocandi, uti tamen ea potestate noluit, maxime cum eodem fere tempore pax Viennensis inter Cæsarem ac Gallos conveniret ac regni competitor postulatis suis sponte desisteret. Potius celebrabantur tandem ac finiebantur comitia, uti dicuntur, pacificationis; quibus illatas, quamdiu civile bellum durasset, utriusque injurias oblivioni tradendas esse, neminem, qui in contrariis partibus fuisset, poena afficiendum, peregrinas copias

statim regno excessuras, quietem securitatemque publicam restitutam esse, publice declaratum. Quamvis autem dudum ante hæc comitia quies toti regno vere reddita jam fuerat, tamen pacem legis auctoritate confirmatam & ab omnibus acceptam, tum demum fuisse constat.

Atque ab hoc usque tempore ceperunt fortunatissima AUGUSTI III sæcula currere; quibus nec bellum, nec tumultus in regno auditus fuit, quibus longa quies, bonorum securitas, judiciorum auctoritas, dignitatum honos, populi

populi libertas & pacis comes rerum
omnium ubertas opulentiaque & felicitas
civium in Polonia habitavit, quibus cre-
vere urbes domiciliis auctæ, novæ passim
conditæ & incolis frequentatæ, cives
locupletati, officinæ institutæ, commer-
cia amplificata, principum palatia multi-
plicata & exornata, ipsa humanitas cul-
tusque vitæ latius sparsus. Nunquam
antea sub ullo rege, quantum e priscis
fastis reminisci possumus, tam diuturna
pax culta, neque unquam forsan tam assi-
duo constantique studio quæsitæ fuit:
nunquam tanta regni ac temporum feli-
citas fuit. Etenim partim ipse rex per

se nullam belli materiam præbuit, natura pacis amantissimus & qui neque ipse negotium habere, neque alteri exhibere cuperet, partim cum finitimis populis, quos nec lædebat, neque irritabat, perpetuam coluit amicitiam, acceptasque forsan injurias oblivisci maluit quam ulcisci, partim cum civibus imperio ejus parentibus sic egit, ut omnes amarent ipsum & amore ejus ab eodem offendendo abstraherentur. Solent Poloni regem suum cum apum rege conferre, penes quem examinis regimen, sed sine aculeo, sit: sublato enim jure nocendi, jus bene faciendi solum superesse. Talem

lem si qværimus, accommodatiorem Po-
loniæ rebus nunqvam inveniemus, AU-
GUSTO III. Hic enim natura beneficus
mellita cum indulgentia in omnium ani-
mos influebat ac humanitate munificen-
tiaqve sua captos tenebat, & si maxi-
mam qvoqve nocendi facultatem habu-
isset, ea nunqvam voluisset uti. Fuere
qvidem nonnunqvam tempora, ut est
instabilis hominum fortuna, qvibus Po-
loniæ tranqvillitas videbatur vacillare, ut
cum Tattari finibus imminerent, & nu-
per cum optimatum nonnullorum animi
diffociati ac fere exacerbati viderentur.
Sed regis sapientia & indulgentia etiam
his

his periculis mature obviam itum: Tat-
tarorum postulatis satisfactum: princi-
pum discordiæ amice compositæ: pactio-
nibus scriptis domesticæ tranquillitati
cautum, ut nec falus nec quies Poloniæ
turbaretur.

In Germania quidem rex propter
avitum patrimonium ter implicitus bello
fuit. Quamvis autem partes suas egregie
firmare magnumque causæ suæ momen-
tum adjicere potuisset, opibus Poloniæ
in subsidium advocatis, copiarum regni
auxilio sibi adjuncto, semper tamen Saxo-
niæ causam fortunamque voluit a causa
Polo-

Poloniæ sejunctam, cum parentibus sibi
Saxonibus solus maluit periclitari, quam,
Polonis in periculi societatem ascitis, diu-
turnam nostram quietem turbare. Et
in istis etiam tribus bellis, quæ extra reg-
num ipsi gerenda fuere, tanta usus est
moderatione, tantam declaravit pacis
cupiditatem, ut belligerans etiam pacifi-
cus appareret. Primum suscepit, ut
jus suum persequeretur, quod ex hære-
ditate Caroli VI sibi deberi putabat, ta-
men ostentans magis, quam inferens,
arma, ad fas æquumque sibi præstandum
alliciens magis quam cogens hostem, &
Praga capta, statim ad pacem rediens.

I

Al-

Alterum non suo nomine gessit, sed ut tu-
eretur cognatam ac tum fœderatam regi-
nam, quam iterato bello læsam existima-
bat; eoqve hæreditariæ quidem suæ terræ
ne magna calamitate afficerentur, pro-
hibere non potuit, ne regnum tamen
eodem discrimine implicaretur, sapienter
cavit. Postremum invitissimus gessit,
atqve ita, ut pacifica ejus indoles cuilibet
esset perspicua. Etenim sub initium sta-
tim totum onus belli a se rejicere &
omnem illam calamitatem, quam in Sa-
xoniam posthac vidit cumulatam, redi-
mere potuisset, si interesse eidem bello
& una capere arma, quod offerebatur,

VO-

voluiffet. Quod quia iniquum censebat,
obfides & urbes in pignus offerre &
cum ne hæc quidem conditio acciperetur,
extrema perpeti maluit, quam pacis fœ-
dera violare & eam gentem bello petere,
ab qua fe nullam injuriam accepiffe memi-
niffet. Deinde cum ipsius fœderati ad
ejus patrimonium recuperandum veluti
ad commune delendum incendium undi-
quaque concurrerent, cum fœderati exer-
citus Poloniam infiderent, cum rep. polonam partim auctoritate & gratia sua permovere, partim valentioribus modis ad caufam fuam defendendam impellere poffet, tamen privatam caufam non fa-

cere communem, paci regni consulere,
si alteros sibi subiectos clade liberare ne-
qviret, Polonos tamen cives a clade,
quam perpeti forsan potuissent, immu-
nes præstare fatius duxit, eoqve ipso uni-
versum terrarum orbem docuit, si ubi-
qve non floreat alma pax, id culpa non
sua accidere. O verum patriæ patrem,
qvi sic amat cives, ut eorum qvieti & in-
columitati suas victorias, suam gloriam,
provinciarum amplitudinem, patrimonii
recuperationem posthabeat. Sed simul
felicem regem, qvi pacis conservandæ
adjucores & consiliarios in regno habuit
plures, maxime Joannem Branizcium,
for-

fortissimum exercitus poloni ducem sapientissimumque senatus principem, cui vel eo nomine patria plurimum debet, æternum tanti beneficii memor futura. Pacem denique fecit ea animi moderatione, ut quantum bellum averfaretur & quantum cuperet parentes sibi cives onere tot incommodorum expedire, omnibus abunde patuerit. Vidit igitur Saxoniam mox æque pacatam, ac sua manserat Polonia, & post pacem ibi reparatam, quasi jam omnium votorum suorum largiter damnatus, ad æternam requiem abiit, eo felicissimus, quod tranquillata omnia reliquit moriens & pacifici

nomen secum abstulit. Hoc enim nomine posteris dicendus es, æterne AUGUSTE; hoc cognomen instimulet successores tuos, ut tuam imitati indolem & felicitatis nostræ æque studiosi, idem promereri velint. Tuo funeri coronam civicam imponimus, qui non unum servasti civem, sed universam polonam civitatem. Quamdiu tam diuturnæ pacis tuo beneficio debitæ fructibus perfruemur, quamdiu posteritas libertatis ac felicitatis suæ sensum habebit, memoria tui regni & grati animi affectus inter nos perennabit ac nulla unquam ætas de tuis laudibus conticescet.

Et,

Et, si quoque, quod nullus timeo,
apud ceteros nobiscum tuo subiectos
sceptro, tuis affectos beneficiis, tua æque
servatos opera, aliquando intermori &
vetustate intercidere posset grata tuorum
temporum recordatio, apud Gedanen-
sem populum profecto non posset.
Tanta enim ac tam varia tua in nos extant
merita, tot indulgentiæ clementiæque
tuæ specimina, ut ad singularem tuam
curam nos pertinuisse pateat, ut tuæ mo-
nimenta voluntatis nulla abolere queat
vetustas, ut tuæ indulgentiæ memoriam
post obitum in æternitatem temporum
ire proferrique necesse sit. Tu enim
opti-

optime AUGUSTE, omni regni tui
curfu tam propitium, tam munificum
animum erga nos constantissime reti-
nuifti, officiorum noftroꝝ pietate de-
lectatus & devotoꝝ tibi pectorum ca-
ritate, ut urbem non modo fervares, fed
etiam priftinam ejus amplificares digni-
tatem, noftꝝ non tantum falva velles,
fed fimul augeres, & fi qvam gratiam a
nobis rogabaris, fi quid ad commodum
civitatis fieri poterat, concederes libe-
raliffime: fi quid conqverendum erat,
audires non modo qverelas patienter,
fed etiam medelam afferres: fi cum aliis
impliciti litibus, fi affecti injuriis, fi
ma-

malevolos aut inimicos experti quosdam
eram, tu nostram tuereris causam,
eos, qui se a nobis offensos credebant, mi-
tigares, omne periculum a nostris cer-
vicibus depelleres. O quoties jura no-
stra, tanquam tua, defendisti! quo-
ties aliorum gratiam nobis conciliasti!
quot quantaque commoda negotiis com-
merciisque nostris suppeditasti!

Fuit quidem aliquando tempus,
quo domestica inter nos concordia pro-
strata jacebat, quo civitatis ordines de
jurium limitibus contendebant. Sed
AUGUSTUS controversias ita compo-

K

ne-

nebat, ut clementiæ summæ documenta
extarent ubiqve. Reddebat enim civi-
tati tranquillitatem sapientissimis suis
monitis ac constitutionibus, quibus an-
tiqva jura firmabantur illustrabanturqve.
Postea accidebat, ut malevoli hominis
criminatione apud regem in suspensionem
induceremur, quasi vectigalia ejus ma-
jestati debita interverteremus. Et initio
quidem is fidem habere videbatur nefa-
rio delatori & versipelli: quod nobis
acerbissimum, nostram integritatem apud
justissimum Regem argui; sed simulat-
que innocentiam nostram probatam dedi-
mus, evanuit omnis suspicio, & nequam
ille

ille in mendaciis deprehensus poenam
luit. O æqvitatē admirabilem atqve
omni laude, prædicatione, literis moni-
mentisqve decorandam!

Sed illud maximum justitiæ & in
nos benevolentia regis documentum,
quod fervente nuper in vicinia atrocissi-
mo bello, & imminente huic urbi magno
discrimine, eandem sua providentia, sua
cura servaverit intactam & incolumem,
ut bellum quidem geri audiret, sed intra
sua moenia ex illo incommodum sentiret
nullum. O memorabile ad posteritatis
memoriam justitiæ gratiaqve regis

K 2

exem-

exemplum. Te igitur, dive AUGUSTE,
incolumitatis nostræ assertorem venera-
mur: te tutelarem urbis genium lauda-
mus: te jurium immunitatumque no-
strarum stabilitorem, te urbis servato-
rem appellamus: tibi gratias agimus,
quas devota mente complecti possumus,
immortales & maximas: tu præsentissi-
mo periculo ereptos præstitisti salvos.
Id omne tuum munus est, quod incolu-
mes, quod fortunati, quod intacti, quod
illæsi sumus; idque publice profite-
mur ac præ nobis ferimus, maximam gratia-
rum actionem esse rati, beneficii pro-
fessionem accepti.

Tali

Tali igitur rege cum tot annos fuerimus usi, quid mirum est, omnium bonorum fructum, quemcumque diuturna pax & rectorum reip. providentissima cura parentibus civibus suppeditare potest, cumulatissime in nostram urbem redundasse. Quibus temporibus aliæ urbes tristissima fata summamque miseriam experiebantur, cum hostibus, cum terrarum inanitate, cum annonæ maxima caritate, cum fame conflictabantur, quibus catervatim homines, natali solo relicto, diffugiebant, quibus sua cuius patria odio erat, iisdem temporibus nos secundissimis rebus frueba-

mur, eos, qui melioris fortunæ appetentes, huc se reciperent, colligebamus, nutriebamus, consolabamur. Tum nemo erat, qui non in nostra urbe, quam alibi, vivere mallet: nullus hospes, qui domicilium huc transtulisset, reperiebatur, quin gratias deo haberet: nullus peregrinus urbem visebat, quin nostram prædicaret felicitatem & aliorum statum miseraretur. Oculorum enim testimonio AUGUSTEI ævi faustitas subjecta patet. Sunt commerciis ad summum evectis cives locupletati: publicum ærarium ditatum est: incolarum frequentia incredibiliter multiplicata, quod
dudum

dudum e fundorum, maxime domicilio-
rum, pretio cognosci potuit: ædes pri-
vatae passim in areis e fundamentis exci-
tatae plures, aliae laxiores, aliae splendi-
diores factae. Felix temporum reparatio
animadvertitur ubique: in quolibet vico
nova domicilia: per suburbia longiore
tractu jam iter faciendum: plaustra ultro
citroque commeantia mercium, quæ
asportantur aut exportantur, abundan-
tiam produnt: navigia majore, quam
antea, numero compinguntur & in
aquam deducuntur, aut nos peregrinis
mercibus aut exteris gentes nostris for-
tunatura & in hoc augusteo otio per
omnia

omnia maria tutum iter habitura: rhedarum carpentorumque multitudo, vicos sæpe angustans, divitias frequentiamque civium ostendit: officinarum varius confususque strepitus industriam & copiam opificum auribus indicat: ipsa denique humilioris populi turba, officinis tabernisque inserviens, bajulans, discurrens, variis operis exercita, quæstui intenta, quantopere pace nutriatur augeaturque incolarum frequentia & quæ hujus augustei sæculi felicitas sit, sua multitudine perspicuum reddit. Hæc otia deus nobis fecit: hanc fortunam urbi conciliavit deus, sed per AUGUSTUM
adeo

adeo pacificum, adeo indulgentem
conciliavit.

Quis igitur desiderio sit pudor aut
modus tam cari regis, cujus virtutibus
incolumitatem, securitatem, fortunas,
felicitatem omnem referimus acceptam?
Vixit is naturæ quidem forsan fatis: vixit
gloriæ suæ fatis: voto speique nostræ
nondum fatis. Optaviffemus eum im-
mortalem, ut miti mansvetoque ejus
imperio & benefica ejus liberalitate fem-
per frui potuiffemus. At aliter visum
est deo, qui terris ereptum in æternitatis
sacrario collocavit, sempiterna virtutum

L

gloria



gloria coronatum. Vivet tamen in annualibus gentium pacatissimi ejus regni laus: vivet omnium sæculorum memoria ejus in suos cives indulgentia: vigebit in pectoribus nostris cum perenni ejus desiderio gratus & acceptorum beneficiorum memor animus: extincta jam imperii ejus persona, caritas ejus in nostris animis intermorietur nunquam. Colemus eum, suspiciemus, amabimus. Quotiescunqve aut nomen ejus historiarum monumentis proditum legemus, aut ex latis ab eo civitati legibus concordiam salutemqve ad posteros propagatam sentiemus, aut simulacrum imaginis in
augu-

augustissimo dedicatum urbis loco intue-
bimur, aut præsentem urbis splendorem
magnificentiamque, tanquam clarissi-
mum AUGUSTEI ævi testimonium,
contemplabimur, aut bonis nostris pace
diuturna partis fruemur, toties cum
grati animi sensu optimi principis memo-
riam pie renovatam mentibus nostris &
posterorum imprimemus.

Aliis populis, boni rectoris morte
offensis, argumenta solatii præbet suc-
cessor ac heres, ad capeffendum reip.
gubernaculum statim paratus: alio ex-
emto suis terris ac vitæ principe, filii ne-

potivē præsidium adest, ut destitutus
rege suo civibus orbitas aut nulla aut
certe parum diuturna exhorrescenda sit.
Nobis ne hoc quidem consolationis ge-
nere licet uti. Communi patriæ patre
orbati solitudinem miseram ante oculos
videmus: deserti, sine duce, sine pa-
trono, sine vindice, in luctu & squalore
sedemus. Expectandus forsan satis diu,
qui ex his malis nos eripiat & imperio
æque pacifico, æque mansueto nos re-
creet. Interim obversatur oculis &
angit imminentis interregni cogitatio:
quæ rerum perturbatio, quæ diffidia,
qui tumultus interdum excitari soleant,
non

non ignoramus: civilis discordiæ casus
eventusque pertimescimus. Ad novum
regem creandum, in ista nobilitatis fra-
terna æqualitate, omnium conspirante
ac pæne conflato consensu opus esse,
novimus: quem quam difficulter in tanta
suffragatorum multitudine, in ista stu-
diorum varietate, multorum cupiditate,
exterorum commendatione sperare lice-
at, obscurum est. Sed in hac futuro-
rum metu & solitudine, quod maxi-
mum aut unicum potius certæ salutis re-
fugium est, religiosa mente ad deum con-
versi, fortunatum interregni exitum feli-
cemque & concordem regis creationem
piis precibus exorabimus. Te

Te igitur, alme deus, rex regum,
regnorum servator, hominum tutor,
supplices adimus, præteritis rebus læti,
de futuris solliciti, tua tamen clementia
confisi. Tibi uni omnium bonorum
auctori gratias agimus, quod sub AU-
GUSTO tot beneficiorum immortalium
copia, tam miti mansvetoque imperio,
tam diuturna pace, tanta rerum prospe-
ritate beatos & tanquam peculium tuum
singulariter amatos conservasti. Ignosce
quæso, si iisdem tuis beneficiis neuti-
quam pro tua destinatione & voluntate
abusi fuimus, si copiam nostram ad
luxum, ad libidines, ad fastum impen-
dimus.

dimus. Noli graviores pœnas a nobis
expetere, contentus hocce nostro dam-
no, hoc luctu, hoc sqvalore, qvo no-
stram civitatem, optimo principe nobis
erepto, affecisti. Succurre afflictæ pe-
riclitantiqve reip. polonæ, eamqve nunc
destitutam rege potenter protege, de-
fende, conserva, ab externa omni vi
illæsam, ab internis diffidiorum tumul-
tuumqve malis immunem. Constringe
optimatum civiumqve animos amabili
fœdere ad concordiam, ad patriæ amo-
rem, ad pacis conservandæ studium, ut
tranquillitas publica cum justitia & æqui-
tate floreat & quisqve de fortunis, dig-
nita-

nitatibus, religionis professione, vitæ-
que totius incolumitate securus, præ-
sentem luctum egregia spe pacatissimo-
rum comitiorum solari possit. Velis
etiam AUGUSTI domum serenissimam
genitosque ex ipsius regio sanguine prin-
cipes, maxima Saxoniae firmamenta,
tibi habere commendatos, eosque pa-
terno excessu mæstos prosperæ vitæ cur-
su, imperii felicitate ac gloria, suorum
civium veneratione & caritate, pace do-
mi forisque gloriosa & perennanti gau-
diorum materia recreare. Velis quoque
optimatum Poloniae, penes quos nunc
regimen terrarum est, consilia & insti-
tuta

tuta fortunare, ut, quæ ad tuendam
regni quietem concordiamque sapienter
fufcipiunt, prospere cedant. Præcipue
Pruffiam noſtram respice, rege ſuo vi-
duatam, ne quicquam de priſtina liber-
tate amplius perdat, ne fidei profitendæ
cultusque divini exercendi poteſtas mi-
nuatur, ne de juribus immunitatibusque,
quamquam pauca reſtant, detrahatur,
ut inter ordines conſtantiffima floreat
concordia abſque ulla invidentia, ob-
treſtatione, inimicitia. Pruffiæ vero
ocellum, civitatem Gedanenſem, eni-
xiſſime tibi commendamus, quam huc-

M

dum

dum clementissime fortunasti. Tuere
porro ejus florem, jura, auctoritatem,
concordiam: complectere paterna cura
urbis patres conscriptos, quorum nunc
cervicibus civitatis salus innititur, ut eo-
rum sapientissimis consiliis & cætera bo-
na, divino concessa beneficio, maneat
illibata & domestica maxime concordia,
qua nihil magis salutare magisque ne-
cessarium est, intemerata servetur, de-
pulsis profligatisque omnibus infidiis,
periculis, incommodis. Tandem, be-
nignissime deus, effice, quæsumus,
quia hominum cogitationes & consilia
in

in manu habes, ut omnium animi tanta
coalescant concordia, tanto occupen-
tur patriæ, legum, pacis amore, tan-
tam sapientiam, justitiam consultandi-
que facultatem cum pleno libertatis suæ
arbitrio teneant, ut consentientissimis
suffragiis ac voluntatibus unum creent
salutentque regem, qui tam antiqvæ
fortissimæque gentis imperio sit dignissi-
mus, qui regnum fortitudine, æqui-
tate, sapientiaque tueatur, qui cle-
mentia indulgentiaque exempla ab
AUGUSTO III, liberalitatis ac mu-
nificentia ab AUGUSTO II. fortitu-

M 2

dinis



dinis a JOANNE III. justitiæ a STE-
PHANO, sapientiæ a SIGISMUN-
DO I. petat, omnesque summorum,
qvi antecesserunt, regum virtutes unus
complexus desiderium AUGUSTI III
leniat.

Dixi.



Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.





Vd 2013

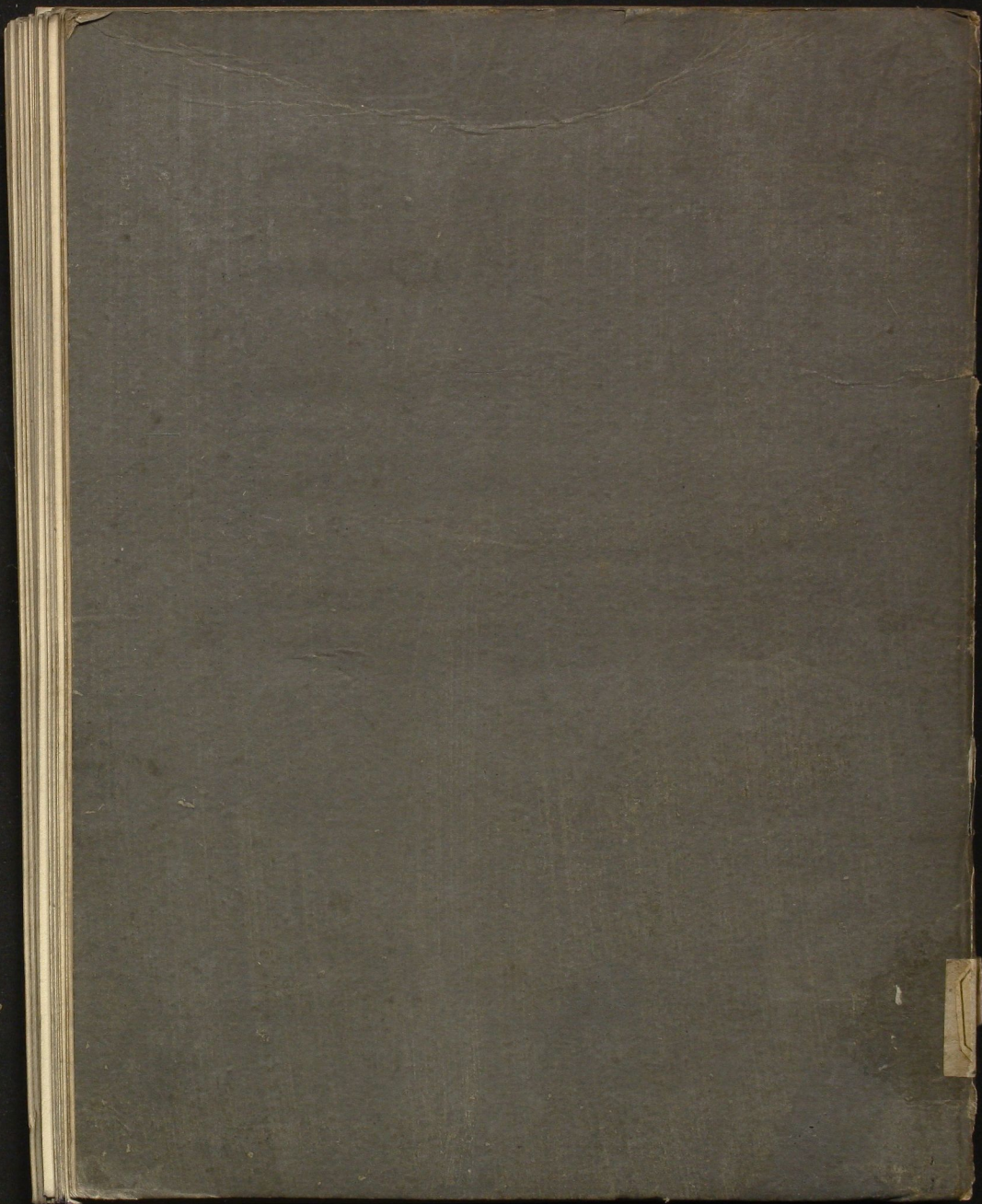
ULB Halle 3
007 530 625



v778

M, E





1. 638



B.I.G.

USTI III.

POLONIARUM
 UCIS LITVANIAE
 ONIAE HEREDITARIII
 IMPERIO GERMANICO
 PIS ELECTORIS
 CHIMARSCHALLI

ORIAM

S GEDANENSIS

JUSSU

ATIONE

CELEBRAVIT

B WERNSDORFIUS

QV. ET POES. P. P.



THOMAE JOHANNIS SCHREIBERI,

ET ATHENAEI TYPOGRAPHI.

4. Pol
11. 196

